

LAKNER DÁVID

A múltnak kútja

Nem könnyű ítélnünk, amikor egy tizenkilenc éve várt regényt veszünk a kezünkbe. A 81 éves Szilágyi István régóta készülő műve ez, a sokszor már nem is remélt, végül csak megjelent Messze túl a láthatáron. Nehezíti a helyzetünket, hogy egy olyan klasszikussá vált művet követ, mint a 2001-es Hollóidő, amely a Kő hull apadó kútba mellett a szerző másik fő művévé nemesedett. A most megjelent, ötszáz oldalas nagyregény pedig várhatóan az utolsó fontos munkája lesz az idős írónak. Így hát a teher rajtunk többszörös. Nem egyszerűen azt kérdezzük magunktól, miközben olvasunk, hogy izgalmas, magával ragadó történettel van-e dolgunk. Fantáziánkat egyenesen az izgatja: odafér ez majd a másik két mű mellé? Megszületett egy újabb klasszikus, amelyre évtizedek múlva is úgy fogunk gondolni, mint ma a másik két kötetre?

Máris jobban megérthetjük Szilágyit, aki annyi évig várt nemcsak ennek a regénynek, de a korábbiaknak is a kiadásával. Ahogy Lengyel Pétertől J. D. Salingerig mindazokat, akik inkább árnyékba is húzódtak egy idő után, megelégedve azokkal a fantasztikus könyvekkel, amiket letettek az asztalra. De megérthetjük Szilágyi új regényének hősét, Tompay Wajtha Mátyást is, aki előbb II. Rákóczi Ferenc szekretáriusa volt, évtizedekkel később pedig vármegyei főbíróként kellett szembenéznie az ítékezés nehézségeivel. Csak az ő dolga még nehezebbnek bizonyult, hiszen emberek sorsáról kellett döntenie, bűneiket fürkészve, majd akár az életüket is elvéve. Mégis megkímélve őket az értelmetlen szenvedéstől, a vére szomszagos nép gyönyörűségére szolgáló kínzás-

tól, visszafogottságával értetlenségeket és ellenérzéseket is kiváltva másokban. Nem lenne sajnos meglepő ez a reakció ma sem, hát még a XVIII. század elején, nem sokkal a Rákóczi-féle szabadságharc elbukása, a trencsényi csatavesztés után.

A Messze túl a láthatáron, akárcsak a Hollóidő, két nagyobb részre tagolódik. Elsőként Tompay Wajtha visszaemlékezéseit olvas-

hatjuk a Rákóczi-féle küzdelmek végnapjairól. Valójában viszont inkább szól ez a százötven oldal egy kétségbeesett nyomozásról: a szekretárius hosszú idő után hazaérkezve azt tapasztalja, hogy feleségének nyoma veszett. A nőhöz egy ismeretlen férfi állított be egy hamisított levéllel, amely szerint Tompay kérte, felesége azonnal induljon utána. Tompayt kétségek kezdik gyötörni, amelyeket környezete csak erősít: nem hanyagolta-e el utolsó éveiben feleségét? Hiszen még valószínűleg azt sem tudja, mikor születtek a gyerekei – szembesül többször is a jogosnak tűnő váddal. Nem fordított-e túl nagy figyelmet a fejedelem szolgálatára, miközben asszonya otthon hiába várta? Kétségbeesetten szaladgál fel-alá, míg végül úgy tűnik, sikerül nyomra bukkannia.

A második, jóval hosszabb rész aztán három évtizeddel később játszódik, és a már

főbíróként helyt álló Tompay Wajtha emlékezik vissza szigorúbb ítélezéseire, nyomasztó boszorkányperekre, kisztílú és fondorlatos, földönfutó és hatalombéli bűnözőkre. A szemléletmód változása kézzelfogható. Míg az elsőkben az elbeszélő maga is szolgál, és elfogadja, hogy a harcok változásának függvényében az elvtelen váltások elkerülhetetlenek, addig a másodikban már visszatérően a hatalom zsoldosain gúnyolódik, s azt faggatja, kit is szolgál az utána leselkedők. Eközben magát is visszatérően számon kérve, helyesen döntött-e egyes ítéletei során, vagy életében bármikor, újra és újra visszatérve a feleségével történetekre.

A Messze túl a láthatáron tehát történelmi háttérű regény, akárcsak Szilágyi több más műve, ugyanakkor itt is egy bűn kerül a középpontba, mint a Kő hull apadó kútba esetében. Hiába a szabadságharcos körítés, II. Rákóczi Ferenc vagy Károlyi Sándor felbukkanása, itt is a magánember lesz a középpontban, és az ő kétségei, démonai, illetve küzdelmei mindannak elfogadásával, ami körülötte történik. A történet nagy vonalakban már ismerős lehet számunkra, hiszen Szilágyi korábbi kisregényére, A hóhér könnyeire épül. Ebben az 1975-ös Kő hull apadó kút-

FICSOR BENEDEK

Keresve sem találhatnánk aktuálisabb regényt Sebastian Barry ír szerző Végtelen napok (Days without end) című művének. Mintha az eredetileg 2016-ban kiadott – magyarul a Magvető gondozásában most megjelent – könyv előre látta volna, hogy a múlt elviselhetetlen terhe keltette feszültség hamarosan a felszínre robban, és a harag, a tehetetlenség és a kétségbeesés szobordöntésekben sűrűsödik majd össze. Az amerikai polgárháború alatt játszódó történet az eredet kérdését feszegetve ad hiteles magyarázatot arra, miért szerencsésebb a patetikus „nagy elbeszélések” helyett a sok millió darabra hulló, töredékes és önellentmondásokról hemzsegő kis életek alapján értelmezni a történelmet.

Az ír kamasz fiú, Thomas McNulty az éhhalál elől Amerikába szökik, ahol egy vihar közepén életre szóló barátságot köt John Cole-lal. A két fiatal kapcsolata hamar szerelemmé változik, és a viszonyt a külsőségek csak tovább bonyolítják – egy bányászváros varietéműsorában nőnek öltözve szóra-

koztatják az embertelen körülményektől megkérgeződött munkásokat. Az identitások egymásba alakulása azonban csak az olvasó számára tűnhet komplikáltnak, a narrátorként is funkcionáló McNultynek a férfiszerelem és a nővé válás problémátlán folyamat.

A regény egyszerre rendkívül komplex, mélyre ható, mégis kellően szabadszájú, és józan paraszti ész vezetete nyelvezete zseniálisan érzékelteti ezt a permanens alakulást. Barry úgy teremti meg XIX. századi elbeszélőjét, hogy annak a XXI. századi olvasók miatt tisztában kell lennie a homoszexualitás emancipációs küzdelmeivel, és mégsem tudhat ezekről semmit. A narráció egyszerre van

„előtti” és „utáni” állapotban, a folyamatos átjárással pedig a szöveg önmagában jelzi az identitások bonyolult, ám magától értetődő váltakozását. És ez a bravúros nyelvi játék Morcsányi Júlia kiváló fordításának köszönhetően magyarul is ugyanúgy élvezhető.

A két fiatal katonaként szolgál nyugaton, feladatuk az indián törzsek megzabolázása, ami a gyakorlatban folyamatos vérengzést, rajtaütést és kegyetlen boszút jelent. Amint kitör a polgárháború, a páros az északiak egyenruhájában találja magát, és ismét térdig gázolnak a vérben, ezúttal azonban már nem az őslakosokat kell gyilkolniuk, hanem a Konföderáció katonáit. Nem csak saját maguk

ba és az 1990-es Agancsbozót között született műben is a bíraskodással elszámoló Tompay Wajthával találkozunk, s egy boszorkányhírbe keveredett nő, Rekettye Pilla (Pila) iszonyú sorsával. A főbíró egyre azon gondolkozik, miért is kegyelmezett meg, és miért végezte be ennek ellenére a nő ügy, ahogy. Több elágazású nyomozástörténet ez, amint Szilágyi Istvánról szóló, két évvel ezelőtti monográfiájában Márkus Béla említette. Akkor még előtte a készülő, várhatóan ennek sémájára épülő nagyregénynek. „Lehet, hogy megéritek, hogy ez a regény befejeződjék, de én nem” – idézte a szerző Szilágyit, aki már bő évtizede hasonlóként fogalmazott, mint néhány esztendővel ezelőtt. Végül mégis megérthette ő is a történet összeállítását, ahogy reménye szerint Tompay Wajtha a sajátját – hiába, hogy utóbbi a sötétben botorkált. Odakinn a láp közelében, a behavazott, fagyos tájon, ahol kutatta, mi történt az ő Orsolyájával, mit hibázott ő, és ki csalta törbe eközben. „Lám, a szemfüles legények eligazodnak. Nem félnek az efféle parttalan világtól. Összerakják, ami összeilleszthető.” Mi is még igyekszünk összerakni, összeilleszteni a Szilágyi-életmű darabjait, arra jutva, hogy a Messze túl a láthatáron mindenképp egyik lényegi eleme lesz ennek, a harmadik, amely a két fő mű mellett a legtöbb elemzést megkívánja. Azzal, ahogy vizsgálja a bűnt és annak feloldozását, a szolgálatot teljesítő és aztán saját életét sirató embert, a közösségi hiedelmeket és azok csúfondáros elutasítását és a mégis-mégis megjelenő transzcendenst: a világokat elnyelő, szelíd vizeket és az erre emlékezve folyvást harangozó nádasokat.

Szilágyi István: *Messze túl a láthatáron*
MMA Kiadó, 2020. 4800 Ft

Vérben áztatja

miatt kell túlélniük azonban a háborút, egy árva indián lány, a kettejük által többször megmentett Winona élete is múlik elkeseredett küzdelmükön. Az általánossá tett káosz és örület közepette valószínűtlennek tűnő család az egymás iránti szeretetbe kapaszkodva igyekszik elkerülni a fenyegető pusztulást, miközben többször kereszttülvágnak az éppen (új)születő országon.

A Végtelen napok egy homoszexuális kapcsolatban élő ír menekült elbeszélésében mutatja Amerika vérben áztatott múltjának fragmentált mikrotörténeteit, az őslakosok módszeres kiirtásától a rabszolgaságon át az értelmetlen és a katonák többsége számára átláthatatlan polgárháborús öldöklésig. Nincs rögzített igazság, és ennek megfelelően nincs stabil eredettörténet sem, legyen szó egy országról, a férfiszerelemről vagy épp a szerző származásáról – hiszen McNulty nem véletlenül éppen ír menekült. Minden folyamatosan alakul, és értelmezéstől függően nyeri el jelentését. Egyetlen biztos pontot találhatunk: a másik elpusztítására törő gyilkos erőszakot.

Sebastian Barry: *Végtelen napok*. Ford.: Morcsányi Júlia. Magvető Kiadó, 2020. 3699 Ft

A Magyar Hang LÉTE AZ OLVASÓKTÓL FÜGG.

FIZESSEN ELŐ LAPUNKRA!

elofizetes@magyarhang.org • +36 (1) 303 3944